

**СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ДОГОВОРУ ПРО ПОРЯДОК ВОЛОДІННЯ
ТА КОРИСТУВАННЯ СПІЛЬНИМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ****SUBJECT COMPOSITION OF AGREEMENT ON POSSESSION
AND USE OF JOINT IMMOVABLE PROPERTY**

Ставицький В.А.,

здобувач кафедри цивільного права № 2

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються особливості суб'єктного складу договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном. Визначаються якісні та кількісні вимоги до сторін договору як необхідної і достатньої умови його укладення. Аналізуються конструкції повного і усіченого суб'єктного складу договору й обставини, які обумовлюють можливість їх використання.

Ключові слова: нерухомість, спільна власність, конкретне користування, володіння, договір.

В статье исследуются особенности субъектного состава договора о порядке владения и пользования общим недвижимым имуществом. Определяются качественные и количественные требования, выдвигаемые к сторонам договора, как необходимые и достаточные условия его заключения. Анализируются конструкции полного и сокращенного субъектного состава договора и обстоятельства, которые обуславливают возможность их использования.

Ключевые слова: недвижимость, общая собственность, конкретное пользование, владение, договор.

The article is devoted to the research of features of subject composition of agreement on possession and use of joint immovable property. Qualitative and quantitative characteristics of such composition as necessary and sufficient requirements for conclusion of an agreement are determined.

Legal constructions of entire and reduced subject composition of agreement and circumstances that allow using them are analyzed. The author justifies that entire composition is a general requirements for conclusion of an agreement on possession and use of joint immovable property that bases on equality of rights and legal interests of co-owners. This is the basic model of subject composition of researched agreement. According to it only total harmonization of all co-owners will lead to conclusion of an agreement.

At the same time the author concludes that actual legal reality doesn't effort to conclude such agreements by entire subject composition in all the cases especially according to industrial immovable property that had been privatized. Imperfection of an order of privatization as well as system of state registration of immovable property transactions and real rights on it caused situations when some co-owners of such objects are unknown or missing but they are still co-owners. In such cases reduced subject composition can be used as exclusion from general rule. If some co-owners of immovable property are unknown (missing) and all attempts were made to find them out known co-owners can conclude such an agreement if such a property need to be cared about and rights of all co-owners are provided. It's justified that in this case can be used one of coerced legal models: 1) known co-owners get in possession and use real parts in immovable property that together constitute immovable thing on the whole without determination real rights of unknown (missing) co-owners in such an object; 2) known co-owners get in possession and use real parts in immovable property according to their parts in rights on it, determine real parts of unknown (missing) co-owners according to their parts in rights on it with next constitution the regime of management over such parts of unknown (missing) co-owners or getting it in possession and use. Both models can be used by co-owners at choice according to their needs and interests of unknown (missing) co-owners.

Key words: immovable property, joint ownership, specific use, possession, agreement.

Відносини спільної власності мають цілу низку особливостей, які вносять свій вклад у необхідність переосмислення речово-правового зв'язку між учасниками цивільного обороту. За загальним правилом, співвласники здійснюють права стосовно спільної речі за взаємною згодою, а обсяг таких прав є рівним. Право власності в такому випадку залежить від волі не одного, а одразу декількох суб'єктів, які мають узгоджувати волю один одного для здійснення володіння, користування та розпорядження спільним майном. Це, у свою чергу, породжує ряд питань в практиці правозастосування, зокрема в частині укладення договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном. Хто може бути стороною такого договору і чи необхідний для його укладення повний склад співвласників відповідного нерухомого майна, або ж достатньо лише декількох з них? На тлі поширення відповідної договірної конструкції у відносинах з приводу нерухомості, а також в ключі малодослідженості зазначеної договірної конструкції наведене питання набуває актуальності і потребує наукового аналізу.

Метою статті є встановлення вимог до якісної і кількісної характеристики суб'єктного складу договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном, що висуваються положеннями чинного цивільного законодавства України.

Юридичні аспекти відносин спільної власності ставали предметом дослідження таких вітчизняних і зарубіж-

них вчених-правників як В. О. Бажанова, В. І. Борисова, М. І. Брагінський, М. М. Великанова, І. В. Венедіктова, В. В. Вігрянський, Г. А. Горбуля, О. В. Дзера, І. В. Жилінкова, І. П. Івашова, О. С. Іоффе, Т. С. Ківалова, О. О. Красавчиков, Н. С. Кузнєцова, Б. К. Левківський, А. І. Лозовий, Д. Д. Луспенник, В. В. Луць, Р. А. Майданик, І. П. Малютіна, Є. О. Мічурін, І. П. Мороз, С. А. Петrenchенко, О. І. Сафончик, І. В. Спасибо-Фатєєва, О. М. Стасюк, С. Я. Фурса, Н. Ю. Христенко, Ю. Ю. Цал-Цалко, А. О. Шевирін, Я. М. Шевченко, В. Л. Яроцький та ін.

Суб'єктний склад договору з володіння та користування спільним нерухомим майном обумовлюється його конструкцією, і хоча положення законодавства не висувають конкретних вимог щодо його сторін, така конструкція обумовлює ту обставину, що ними можуть бути співвласники нерухомості, а фактично – як фізичні, так і юридичні особи. Такий підхід є прямим наслідком різноманітності підстав виникнення відносин спільної власності, в якості яких можуть виступати як спільне створення або придбання нерухомості в ході інвестиційної або спільної діяльності чи в межах шлюбно-сімейних відносин, так і її спадкування тощо. Крім того, відсутність обмежень в суб'єктному складі правовідносин зі спільного володіння та користування нерухомим майном пов'язується і з тим, що сам договір не має особистого характеру, а, отже, його сторонами одночасно можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, а при набутті права власності на частку

новому співвласнику не треба одержувати згоду інших співвласників на набуття відповідного правового статусу. Незважаючи на те, що право спільної власності в юридичній літературі називають утисненим правом власності [1, с. 28], тим не менше воно зберігає родові ознаки права власності, в тому числі і в частині суб'єктного складу відповідних правовідносин, адже положення законодавства не обмежують суб'єктний склад права власності лише фізичними чи юридичними особами.

Крім того, можливість юридичної особи виступати суб'єктом досліджуваного договору обумовлюється ще й тим, що договір може не обмежуватися особистим використанням реальної частки, що передається співвласнику, адже сторони можуть запровадити режим конкретного користування і для подальшої передачі своїх реальних часток в користування іншим суб'єктам. В сучасних умовах поширеною є практика передачі у володіння та користування окремих площ або частин нерухомого майна, наприклад, торговельних площ в торговельно-розважальних центрах або окремих кімнат в житлових будинках. У зв'язку з цим специфіка відносин з володіння та користування спільним майном полягає у тому, що відсутність особистого характеру договору обумовлює можливість використання відповідних реальних часток як співвласниками, так і іншими особами.

Тим не менше в частині суб'єктного складу договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном все ж таки існують питання, які мають як науковий, так і практичний інтерес і на тлі малодослідженості аналізованої договірної конструкції набувають неабиякої актуальності. Зокрема важливим є питання стосовно впливу суб'єктного складу на чинність договору, тобто визначення, чи є необхідним для його укладення повний суб'єктний склад і наявність згоди всіх співвласників або ж більшості з них.

Взаємна пов'язаність прав співвласників між собою на об'єкт нерухомого майна і відсутність у правовідносин, що регламентуються договором про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном, такої ознаки як особистий характер не виключає з формули відповідних правовідносин інтересів таких співвласників і їх потреб, які покладаються в основу взаємин між ними. Саме тому такий договір і покликаний визначити межі реалізації прав співвласників стосовно окремих частин нерухомості, тим самим збалансувавши права, законні інтереси і потреби співвласників. В цій частині, на наше переконання, повинен застосовуватися принцип повного узгодження волевиявлення всіх співвласників як основний інституційний елемент договірних відносин у сфері спільного володіння та користування нерухомістю. Це є прямим наслідком абстрактності прав, оскільки, якщо один із співвласників не буде приймати участі у договорі, це означатиме, що його права порушуються і сторони позбавляють його права володіння та користування спільним нерухомим майном, адже він має частки в усіх реальних частинах нерухомості, у зв'язку з чим, якщо його позбавити участі в укладенні договору, це означатиме, що інші співвласники незаконно і без належних підстав обмежили його права на користування спільною річчю.

Крім того, необхідно приймати до уваги і зворотню сторону такого нехтування правами та інтересами співвласника, що також є наслідком абстрактності прав спільної власності по відношенню до реальних частин нерухомості. Якщо співвласник не є стороною договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном, то це означає, що умови цього договору не поширюються на нього, у зв'язку з чим за ним зберігаються права володіння та користування всіма частинами спільної нерухомості на рівні з іншими співвласниками, в той час як їх права залишаються обмеженими угодою, укладеною між ними. При цьому, в частині обов'язку такого співвласни-

ка зі здійснення утримання спільної речі взагалі утворюється механізм блокування будь-яких поліпшень частин нерухомості. Адже у зв'язку з окресленою конструкцією на відповідного співвласника не поширюються обов'язки за договором, у зв'язку з чим кожен зі співвласників несе обов'язок утримання відповідально до своєї реальної частки та/або договору, укладеного між ними, а співвласник, який не є стороною такого договору, несе відповідний обов'язок відповідно до закону. У зв'язку з цим між сторонами договору створюється договірний правовий режим, а між такими особами і співвласником (співвласниками), який не є стороною договору, – легальний. Тому для здійснення поліпшень стороною договору своєї реальної частки нерухомості необхідна згода співвласника, який не є стороною договору. Крім того, загальний обов'язок з несення необхідних витрат таким співвласником на утримання спільного майна обмежується його часткою в праві з урахуванням її пропорційності в кожній реальній частині нерухомості, яка перебуває у володінні та користуванні конкретного співвласника. В цілому такий підхід свідчить про неможливість розгляду усиченого суб'єктного складу як традиційної конструкції для відносин спільного володіння та користування нерухомістю співвласниками.

Відповідне питання досить часто стає предметом судового розгляду, у зв'язку з чим суд на підставі відповідних позовних вимог і пропонує варіантів порядку спільного володіння та користування нерухомим майном встановлює такий порядок своїм рішенням. Отже, можна стверджувати, що крім легального і договірної режимів конкретного користування спільним нерухомим майном виділяється ще й судовий, який встановлюється рішенням суду.

У цьому ж ключі необхідно відмітити і те, що при укладенні договору його сторони мають абсолютно рівні права, що пов'язується з природою спільної власності, зокрема спільної часткової. Як зазначає О. І. Сафончик, правомочності учасників часткової власності повинні здійснюватися, виходячи з рівності інтересів учасників, незалежно від розміру часток. Частки можуть бути рівними і нерівними, що не впливає на обсяг повноважень співвласників [1, с. 28; 2, с. 278]. Така позиція є повністю виправданою і забезпечується відповідними нормативними положеннями Цивільного кодексу України. Необхідно хіба що доповнити, що покладення в основу відносин спільної власності, зокрема спільної часткової, підходу, за яким кількість голосів кожного співвласника дорівнює одному голосу, а не визначається в залежності від його реальної частки в спільній нерухомості [3, с. 158], пов'язується з принципами справедливості і добросовісності, які мають особливий прояв в окреслених правовідносинах. Йдеться про те, що рівність прав співвласників при визначенні порядку володіння та користування спільним нерухомим майном жодним чином не нівелює речових інтересів, які стоять за ідеальною часткою кожного співвласника, а це означає, що в будь-якому разі домовленість сторін повинна передбачати одержання співвласником у фактичне володіння та користування частини нерухомості, що відповідає його ідеальній частці. Саме тому досягнення такого результату повинно бути наслідком доброї волі і консенсусу, а не «прощтовхування» відповідних інтересів «мажоритарним» співвласником. Тому наділення співвласників рівними ідеальними правами стосовно спільної нерухомої речі не означає рівності їх обсягу відносно матеріального еквіваленту (реальних часток) при укладенні договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном. Крім того, сам порядок укладення волонтарного договору обумовлюється необхідністю досягнення згоди всіма його сторонами. Адже будь-який договір це, перш за все, взаємне узгоджене волевиявлення, спрямоване на досягнення певного правового результату [4, с. 44]. Якщо відсутня згода всіх співвласників, то не може бути і договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном. Лише суд має повноваження

з примусового встановлення режиму спільного володіння та користування нерухомим майном, однак не співвласники. Явище, яке знайшло назву в юридичній літературі як «договірна диспропорція» або «об'єктивно недобросовісна поведінка» повинне бути мінімізоване у договірних правовідносинах, не кажучи вже про те, що в ряді країн (Данія, Швеція, Фінляндія, Бельгія, Люксембург та ін.) такий дисбаланс може бути підставою для застосування способів захисту [5, с. 39, 42].

В окресленому ракурсі така ознака договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном і відповідних правовідносин як відсутність особистого характеру у зв'язку між сторонами має бути уточнена з урахуванням сформованого висновку. Безособистісний характер зв'язків в такому разі означає, що для співвласників не становить принципової різниці, яка особа стане співвласником у зв'язку з переходом прав на частку в спільному нерухомому майні, однак для співвласників принциповим є питання одержання у фактичне особисте користування тієї частини спільного майна, яка відповідає його ідеальній частці в праві і здатна задовольнити його потреби з урахуванням функціонального призначення предмету договору. При цьому особисте володіння та користування включає як власне самостійне одержання корисного ефекту з відповідної частини нерухомої речі, шляхом особистого володіння та користування, так і можливість одержання корисного ефекту від передачі такої частини в користування інших осіб, зокрема членів родини, наймачів тощо.

Тим не менше, в якості виключення необхідно розглядати можливість співвласників укласти договори про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном в усіченому складі, тобто за відсутності одного або декількох співвласників. Такі випадки необхідно розглядати як ті, що відповідають інтересам абсолютно всіх, у тому числі і відсутніх співвласників.

Необхідно відмітити, що застарілі об'єкти промислової власності у зв'язку з недосконалістю системи інвентаризації і оформлення прав на нерухоме майно потрапляють в «зону ризику», адже часто відомостей про реальних співвласників таких об'єктів немає ані на паперових носіях, ані в електронних базах даних. У зв'язку з цим виникає питання, яким чином врегулювати відносини між співвласниками, якщо одного з них або декількох неможливо віднайти, тобто коли співвласник невідомий. На нашу думку, в такому випадку як крайній захід необхідно розглядати питання неповного суб'єктного складу договору як достатньої умови для його укладення. Однак дійсним такий договір може бути лише у випадку, коли його сторони доклали зусиль з пошуку інших співвласників, зокрема, розмістили об'яви у всеукраїнських засобах масової інформації, одержали інформацію з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про інших співвласників, якщо відповідні відомості є в реєстрі, Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців тощо. В якості законодавчого шляху врегулювання відповідного питання можна запровадити обов'язковість нотаріального посвідчення відповідного договору між співвласниками з наданням ними нотаріусу доказів того, що ними були вчинені всі необхідні дії для пошуку інших співвласників.

Конструкція неповного суб'єктного складу відповідних правовідносин обумовлює можливість застосування двох схем правовідносин, обидві з яких передбачають збереження в натурі всього об'єкта нерухомості і, таким чином, забезпечення піклування про ідеальну частку відсутніх співвласників в спільному майні:

1) співвласники можуть визначити посередництвом договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном реальні частки, що передаються у володіння та користування кожного з них, у тому числі

і відсутніх суб'єктів, й встановити стосовно відповідних часток відсутніх суб'єктів режим спільного володіння та користування або передати таку реальну частку одному зі співвласників з покладенням на нього обов'язку з її утримання. Такі дії матимуть характер вчинення дій в майнових інтересах особи без довіреності. Негативною стороною такої схеми є те, що співвласники самі вирішують, яку частину віддати відсутнім, у зв'язку з чим можуть мати місце зловживання і перекладення на відсутнього співвласника тягаря з утримання найбільш потребуючої догляду частини речі.

Позитивною стороною такого кроку є прийняття обов'язку з утримання такої частини сторонами договору;

2) співвласники можуть домовитися про одержання у володіння та користування реальних часток в спільному майні, що не відповідають ідеальним часткам. Внаслідок цього всі реальні частки, в тому числі і відсутніх суб'єктів, без їх визначення в натурі розподіляться між сторонами договору. Однак в такому випадку умовно необхідно вважати, що відсутні співвласники на рівні з тими, які одержали у володіння та користування реальні частки менші за ідеальні, передали свої реальні частки повністю або в певній частині тим співвласникам, які одержали у володіння та користування реальні частки, більші за ідеальні. При спільній сумісній власності необхідно виходити з презумпції рівності ідеальних часток.

Позитивною стороною такої конструкції є договірне оформлення і розподіл ризиків стосовно збереження майна між реальними співвласниками. Негативною стороною є те, що реальна частка відсутнього співвласника є чітко не визначеною і не пов'язаною з часткою ідеальною. У зв'язку з цим вона розподілена між співвласниками, які одержали у володіння та користування реальні частки більші, ніж ідеальні.

Перша схема є більш зручною для застосування у випадку, коли можна забезпечити ототожнення ідеальних і реальних часток, наприклад, коли йдеться про приміщення нежитлового призначення, яке не має складових елементів (кімнати, інші приміщення тощо). Вона забезпечує більш зручні розрахунки у випадку, коли з'явиться відсутній співвласник. В той же час друга схема може бути використана як універсальний спосіб вирішення питання укладення договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном усіченим суб'єктним складом. Однак в обох випадках при здійсненні розрахунків між сторонами договору й іншими співвласниками необхідно враховувати як вартість благ, які одержуються відповідними сторонами договору «за рахунок відсутніх співвласників», так і витрати, які вони несуть на утримання речі й управління нею. Проте, в будь-якому разі, відсутні співвласники мають право на плату за «надання в користування» відповідних часток, однак зобов'язані здійснити відшкодування як необхідних витрат на утримання реальних часток, так і витрат, пов'язаних з управлінням, якщо воно мало місце.

На нашу думку, можливим є використання обох зазначених схем, однак з урахування вимог добросовісності і справедливості, у зв'язку з чим на відсутніх співвласників не може покладатися обов'язок з відшкодування повної суми витрат на утримання визначеної йому реальної частки в спільній нерухомості, якщо така частка потребує підвищених затрат на утримання. Інші співвласники повинні також приймати участь у здійсненні відповідних витрат в певній частині. В якості альтернативного виходу співвласники можуть відмовитись від укладення договору конкретного користування, чим забезпечити продовження існування легального режиму володіння та користування.

Таким чином, пріоритетним в застосуванні при укладенні досліджуваного договору є принцип повного суб'єктного складу. Усічений суб'єктний склад договору може мати місце лише в окремих крайніх випадках тим-

часово для забезпечення інтересів всіх співвласників. В цілому ж необхідно резюмувати, що загальне правило стосовно неможливості укладення договору про порядок володіння та користування спільним нерухомим майном усіченим суб'єктним складом співвласників обумовлюється, по-перше, непорушністю речових прав в силу їх

абсолютного характеру, в тому числі прав співвласників; по-друге, абстрактним характером прав спільної власності відносно реальних часток; по-третє, єдністю правової волі співвласників стосовно визначення юридичної долі спільної власності; по-четверте, негативними наслідками, до яких може призвести така правова конструкція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сафончик О. І. Деякі питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України / О. І. Сафончик // Часопис цивілістики. – 2013. – Вип. 15. – С. 27–30.
2. Сафончик О. І. Проблемні питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України / О. І. Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 56. – С. 277–283.
3. Міронкін О. В. Підстави і порядок застосування заходів захисту права спільної власності / О. В. Міронкін // Держава і право. – 2013. – Вип. 61. – С. 154–159.
4. Чуева Е. Гражданско-правовой договор в нотариальной практике (заключение, его содержание, возникновение прав и обязанностей, момент возникновения права собственности) / Е. Чуева // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2005. – № 4(22). – С. 44–47.
5. Фогельсон Ю. Несправедливые (недобросовестные) условия договоров / Ю. Фогельсон // Хозяйство и право. – 2010. – № 10. – С. 29–55.

УДК 341.9.018

LEX MERCATORIA В ЯКОСТІ ОБРАНОГО ПРАВА У МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ДОГОВОРАХ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

LEX MERCATORIA AS THE APPLICABLE LAW IN INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS: CONTEMPORARY STATE AND PROSPECTS

Цірат К.Г.,
аспірант кафедри міжнародного приватного права
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена огляду концепції *lex mercatoria*, аналізу вирішення питання можливості обрання *lex mercatoria* сторонами в якості застосовного права у міжнародно-правових документах, що регулюють міжнародні договірні відносини комерційного характеру, а також з'ясуванню місця *lex mercatoria* поруч із державним правом у найближчому майбутньому.

Ключові слова: автономія волі сторін, вибір права, застосовне право, міжнародні комерційні відносини, *lex mercatoria*.

Стаття посвящена обзору концепції *lex mercatoria*, аналізу рішення питання касательно возможности выбора сторонами *lex mercatoria* в качестве применимого права в международно-правовых документах, которые регулируют международные договорные отношения коммерческого характера, а также определению места *lex mercatoria* подле государственного права в ближайшем будущем.

Ключевые слова: автономия воли сторон, выбор права, применимое право, международные коммерческие отношения, *lex mercatoria*.

This article envisages the concept of *lex mercatoria*, reasons of its renaissance in 1960s, its growing popularity every year, and the essence of this specific system of law. *Lex mercatoria* is widely accepted in international commercial arbitration, but state courts are very reluctant to use it as the law applicable to contractual obligations of the parties, as the law per se is believed to be created only by sovereigns while *lex mercatoria* is an amorphous system of rules that has a non-state origin. At the best state courts accept *lex mercatoria* as an additional source of law to the state law regulating the parties' relations. On the other hand state courts recognize and enforce arbitral awards where *lex mercatoria* was the applicable law. So, states in the person of state courts partially recognize *lex mercatoria*.

During the last decades scholars from all unification centers (Organisation of American States, European Union, Hague Conference on Private International Law, UNIDROIT, UNCITRAL, etc.) debated whether *lex mercatoria* should be equaled to state law and appropriate amendments to national legislation of states should be introduced. The majority of scholars believe *lex mercatoria* is an objective flexible and universal system of rules that favours international commerce as any other state law would do.

The great part of the article is devoted to analysis of international documents regulating international commercial relations, where the question whether parties to a contract can opt for *lex mercatoria* as the applicable law to a contract is solved. The article envisages whether in the near future *lex mercatoria* could be treated by states equally as state law.

Key words: party autonomy, choice of law, applicable law, international commercial relations, *lex mercatoria*.

З часу своєї появи концепція *lex mercatoria* привертає дедалі більше уваги. Із теоретичної площини дискусії про існування *lex mercatoria* та його роль у регулюванні міжнародної торгівлі перемістилися в площину практичну, адже з року в рік *lex mercatoria* використовується комерсантами та арбітражами дедалі частіше. Це пов'язується зі зменшенням ролі позитивізму, який відводив роль творця норм права виключно державі, зростанням ролі недержавних акторів, таких як міжнародні організації, міжнародні неурядові організації, групи вчених, які працюють під патрона-

том державних/наддержавних органів (наприклад, комісія Ландо, яка почала працювати над проектом з уніфікації європейського договірного права, задуманим в рамках ЄС) або приватно (наприклад, укладачі Принципів лагіноамериканського контрактного права), і, головне, з поширенням глобалізації. Власне, глобалізація і породила необхідність існування універсального економічного правопорядку, який у кінцевому рахунку став би фарватером самої глобалізації.

На сьогоднішній день норми *lex mercatoria* були систематизовані у ряд збірок регіонального (Принципи Європей-